

บทคัดย่อ

ไม่ว่าจะในยุคอาณานิคมหรือยุคโลกาภิวัตน์ การสร้างรัฐจักรวรรดิหรือบรรษัทข้ามชาติที่ดำเนินธุรกิจขนาดใหญ่ ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจาก "กระบวนการปิดล้อมชุมชน" แอ่งซึ่งทรัพย์สินส่วนรวมที่ชุมชนเคยจัดการและดูแลรักษา ยึดครองที่ดินและปัจจัยการผลิตอันเป็นที่เคยอยู่ในมือของผู้ถือครองรายย่อย เพื่อจัดโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองแบบใหม่ที่ตอบสนองต่อผลประโยชน์ของชนชั้นนำกลุ่มเล็กๆ รัฐชาติก่อกำเนิดขึ้นจากการทำลายอำนาจท้องถิ่นด้วยการยึดทรัพย์สินส่วนรวม และสร้างระบบการปกครองที่ประชาชนจำนวนมากหรือแทบทั้งหมดไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในทำนองเดียวกัน ระบบเศรษฐกิจตลาดขยายตัวอย่างรวดเร็วด้วยการควบคุม "พื้นที่" ซึ่งชุมชนท้องถิ่นมากมายเคยถือครองและใช้ประโยชน์ภาคธุรกิจเอกชนซึ่งเป็นหัวทอกของระบบตลาดจะทำการปรับเปลี่ยนพื้นที่ ตลอดจนธรรมชาติแวดล้อมภายในพื้นที่เหล่านั้น ให้กลายมาเป็น "ทรัพย์สิน" สำหรับการล้างผลาญเพื่อผลประโยชน์เชิงธุรกิจ

การปิดล้อมพื้นที่ป่าโดยใช้อำนาจรัฐและมาตรการทางกฎหมายทำให้รัฐไทยและบริษัททำไม้ต่างๆสามารถแย่งชิงทรัพยากรป่าไปจากการบริหารจัดการของชุมชนท้องถิ่น ในทำนองเดียวกัน นโยบายของรัฐในการสนับสนุนให้เกษตรกรขยายการเพาะปลูกพืชพาณิชย์สามารถทำกำไรอย่างมหาศาลให้กับบริษัทค้าพืชผลทางการเกษตร และเจ้าที่ดินรายใหญ่เพียงไม่กี่กลุ่ม แต่กลับทำให้เกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่จมจ่อมอยู่ในวัฏจักรของหนี้สิน ความยากจน การสูญเสียที่ดินทำกิน และกลายมาเป็นแรงงานรับจ้างราคาถูกตามโรงงาน นอกจากนั้นการตั้งโคมของกระแสบริโภคนิยมที่มุ่งสร้างความต้องการสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค ทำให้ความต้องการรายได้ที่เป็นเงินสดเพิ่มมากขึ้น และทำให้ประชาชนในท้องถิ่นถูกดึงดูดเข้าสู่กลไกตลาดได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น วิธีการปิดล้อมในรูปแบบต่างๆเหล่านี้ทำให้กระบวนการปรับเปลี่ยนจากเกษตรกรรายย่อยไปสู่แรงงานรับจ้างราคาถูกหรือจากเกษตรกรยากจนไปสู่กรรมกรยากจน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นและดำเนินไปพร้อมๆกับความล่มสลายของชุมชนเกษตรกรรมทั่วโลก

กระบวนการปิดล้อมเป็นการพรากประชาชนไปจากผืนดิน ผืนป่า ระบบการผลิต องค์ความรู้ เทคโนโลยี ตลอดจน วัฒนธรรมประเพณีและระบบคุณค่าที่ให้ความหมายกับวิถีชีวิต แล้วทำการยึดเยี่ยกระบบคุณค่าและวิถีคิดแบบใหม่ที่สะท้อนและส่งเสริมผลประโยชน์ของผู้ได้เปรียบการปิดล้อมไม่เพียงแต่เป็นการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจขึ้นใหม่เท่านั้น แต่ยังเป็น

การปรับองค์กรหรือการจัดระบบสังคมเสียใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีการสร้างกติกาแบบใหม่ และใช้ความรู้ชุดใหม่ขึ้นมาแทนภูมิปัญญาพื้นบ้าน องค์กรชุมชนและจารีตประเพณีเดิม การปิดล้อมจึงหมายถึงรวมถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจเพื่อความคุ้มครองธรรมชาติ วิธีการผลิต การแบ่งปันผลผลิต องค์กรทางสังคมการเมือง กฎหมาย และการสร้างองค์ความรู้ การปิดล้อมทำให้ชุมชนไม่มีอำนาจในการควบคุมดูแลนโยบายสาธารณะและถูกดูดซึมให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติ ถูกยึดเยียดบทบาทหน้าที่ใหม่ในฐานะเป็น "ผู้บริโภคน" ถูกปกครองโดยกติกาชุดใหม่ที่ผลักไสให้ชุมชนเดินไปสู่เส้นทางของการพัฒนา เข้าไปสู่กลไกตลาดและเป็นแรงงานรับจ้างราคาถูกต่อไป

ใครก็ตามที่ยืนอยู่ตรงชายขอบของการพัฒนากระแสหลัก จะถูกมองว่าไร้คุณค่าและเป็นอันตราย คนที่อยู่ตรงชายขอบเหล่านี้ ก็คือ คนยากจน ชาวนาไร้ที่ดิน ซึ่งถูกยึดเยียดข้อหาว่าเป็นผู้บุกรุกทำลายป่า เป็นสาเหตุของการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว เป็นพวกต่อต้านเชื้อนและการพัฒนา คนเหล่านี้จึงต้องได้รับการควบคุมและปิดล้อมอย่างเข้มแข็งมากขึ้น เพื่อมิให้เป็นอันตรายต่อรัฐและการขยายตัวของกลไกตลาด

แต่ถึงนานวันเข้า กลุ่มคนและชุมชนที่ถูกผลักให้มายืนอยู่ตรงชายขอบของการพัฒนากระแสหลักกลับมีมากขึ้น ขบวนการทางสังคมเริ่มก่อร่างสร้างตัวขึ้นเพื่อต่อสู้กับการปิดล้อมและเพื่อปฏิเสธการครอบงำของรัฐและกลไกตลาด

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นความพยายามในการศึกษากระบวนการปรับตัวและการต่อสู้ของชุมชนชาวนาไทยแห่งหนึ่งในจังหวัดอยุธยา ที่กำลังพยายามปรับตัวเพื่อต่อต้านการปิดล้อมและคานอำนาจของระบบทุนนิยม ปฏิเสธการครอบงำจากศูนย์กลาง และการเอาตัวเอาเปรียบของกลไกตลาด พยายามสืบสานภูมิปัญญาเดิม พัฒนากิจกรรมและวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบใหม่ขึ้นมาเพื่อฟื้นอำนาจในการจัดการชีวิตของตนเอง การศึกษากระบวนการปรับตัวของชุมชนชาวนาทำกลางกระแสปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม น่าจะช่วยให้เราทำความเข้าใจถึงการดำรงอยู่และศักยภาพของชุมชน ตลอดจน พลวัตและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยอย่างมีนัยสำคัญ